
Fejezetek a szakstatisztikák történetéből

A nemzeti számlák története Magyarországon II. rész – Az Európai Unió követelményeinek teljesítése

Hüttl Antónia

egyetemi magántanár

E-mail: antoniahuttl@gmail.com

Pozsonyi Pál,

a Központi Statisztikai Hivatal
ny. főosztályvezetője

E-mail: Pal.Pozsonyi@ksh.hu

A tanulmány második része az 1990-es évek második felétől napjainkig terjedő időszakot két részre bontva tárgyalja. Először azokból a fejlesztésekből mutat be egy válogatást, amelyeket a magyar nemzeti számláknak be kellett vezetnie az EU-csatlakozás időpontjáig. Az előrehaladás lépésről lépésre ment végbe, szinte minden évben történt valami lényeges változás, ami visszamenően is módosította a makrogazdasági idősorokat. A második fejezet az európai nemzeti számlák új, felülvizsgált változatának, az ESA 2010-nek a hazai adaptálását ismerteti. Itt foglalkozik azoknak a feladatoknak a teljesítésével is, amelyek újként ekkor merültek fel minden uniós tagországban. Például, hogyan lehet kimerítő módon megbecsülni azokat a gazdasági jelenségeket, amelyek nem figyelhetők meg a szokásos statisztikai eszközökkel. Többek között ilyenek az illegális tevékenységek. Az átállást az új módszertan alkalmazására minden tagországnak egyévesen 2014-ben kellett befejeznie, és az idősorokat a magyar statisztika 1995-ig vezette vissza. Végezetül a tanulmány a felhasználói igények változását alapul véve foglalkozik a nemzeti számlák jövőbeni fejlesztési irányjaival.

Tárgyszó:

Nemzeti számlák.

Statisztikatörténet.

DOI: [10.20311/stat2018.03.hu0292](https://doi.org/10.20311/stat2018.03.hu0292)

Magyarország 1994 áprilisában hivatalosan kérte felvételét az Európai Gazdasági Közösségbe, az EU-ba (Európai Unió), a csatlakozási tárgyalások 1998. márciusban kezdődtek meg. A felkészülés során harmincegy fejezetben történt meg az ún. jogharmonizációs egyeztetés, illetve kijelölték azokat a feladatokat, amelyek megoldása a belépéshez szükséges. Az EU-ban a nemzeti számlák összeállítását rendelet szabályozza, elsősorban amiatt, mert makrostatisztikai adatok alapján határozzák meg a tagországok hozzájárulását a közösség költségvetéséhez, valamint a makroadatokat befolyásolják a strukturális alapokból származó támogatások mértékét. A statisztika a 29. Pénzügyi és költségvetési rendelkezések fejezetben szerepelt, mely többek között előírta a makrostatisztikai mutatók ESA 1995 (European System of Accounts – Nemzeti Számlák Európai Rendszere) szerinti alkalmazását.

A csatlakozási folyamat indulásától a magyar statisztikusok meghívottként részt vehettek a különböző statisztikai bizottságok (például a GNI Committee [gross national income – bruttó nemzeti jövedelem]) és munkacsoportok (például Non-Financial National Accounts Working Group [Nem pénzügyi számlák munkacsoportja], Financial Accounts Working Group [Pénzügyi számlák munkacsoportja], különböző task force-ok stb.) munkájában. Jelentős segítséget jelentett az az anyagi és szellemi támogatás is, amit az EU például a PHARE (Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies – Lengyelország, Magyarország gazdasági újjáépítéséhez nyújtott támogatás) keretében biztosított a tagjelölteknek, ugyanis a PHARE 1997-ben az Agenda 2000-ben megfogalmazottak alapján a csatlakozás által vezérelt programmá vált. A program prioritásai között a statisztikai részben az ESA teljes körű alkalmazásának segítése is szerepelt. A korábbi időszaknál intenzívebb kapcsolatok jöttek létre a KSH (Központi Statisztikai Hivatal) és az Eurostat (Európai Unió Statisztikai Hivatala) között, a nemzeti számlák módszertanát illetően folyamatos párbeszéd folyt a két intézmény között, többek között személyes látogatás, ún. twinning formában.

1. Felkészülés az európai uniós csatlakozásra: az ESA 1995 jogszabály alkalmazása a magyar statisztikában

Az 1990-es évek közepétől a feladat az SNA 1993 (System of National Accounts – Nemzeti Számlák Rendszere) átvétele helyett a részletesebben szabályozott ESA, az akkor hatályba lépett ESA 1995 jogszabály alkalmazása volt

(Eurostat [1996]). Az ESA, azaz az Európai Unió számlarendszerének módszertani leírása, átvette az SNA összes ajánlását, de esetenként tovább finomította a jogszabályba foglalt módszertani előírásokat. Ez azt jelenti, hogy továbbra is érvényesek maradtak a korábban végrehajtott fejlesztések, viszont újabb adatforrások bevonásával a becsléseket jelentős mértékben tovább kellett részletezni, pontosítani a számítások eredményeit.

Az 1990-es évek második felében folytatódott az évtized elején megkezdett munka az új adatforrások szervezése és a módszertan fejlesztése terén. A következőkben az általunk legfontosabbnak tekintett fejlesztésekre térünk ki.¹

1.1. A lakásszolgáltatás elszámolása

A lakásszolgáltatásnak a nemzeti számlákban azokat a szolgáltatásokat nevezzük, amelyek a lakások használatával kapcsolatosak. A szolgáltatás három formában valósulhat meg:

- magántulajdonban levő lakás bérlete piaci áron;
- önkormányzati/állami tulajdonú lakás bérlete, az önkormányzat által meghatározott – általában a költségek jelentős hányadát nem fedező – alacsony lakbéren;
- a tulajdonos saját tulajdonában lakik és önmagának nyújtja a szolgáltatást (ez a nemzeti számlák terminológiájában a sajátlakás-szolgáltatás).

A nemzeti számlák szokásos elvei szerint csak a ténylegesen bérbe adott lakóingatlanok bérletét kellene elszámolni mint szolgáltatást. A háztartás önmagának nyújtott szolgáltatásait – elsősorban a rendszeres adatforrások hiánya miatt – a rendszer kihagyja a termelés értékéből.

Azonban, minthogy az egyes országokban igen eltérő lehet az aránya a bérelt és a tulajdonos által lakott ingatlanoknak, a makrogazdasági aggregátumok összehasonlíthatósága érdekében a nemzeti számlákban a lakásszolgáltatás kivétel a szabály alól. Az SNA ajánlása szerint a sajátlakás-szolgáltatás értékét a piaci lakbér alapján vagy ahhoz hasonló módszerrel kell becsülni. Az ESA 1995 ezt pontosítja azzal, hogy amennyiben az adott tagországban létezik a lakásbérletnek tényleges piaca a lakástípusok viszonylag széles választékára, akkor a lakások piaci lakbéréből becsüli a teljes lakáságazat szolgáltatásának értékét, a saját tulajdonú lakásban lakók által

¹ A tanulmány a KSH 150 éves évfordulójához kapcsolódva a nemzeti számlák kizárólag itt folyó fejlesztéseit mutatja be.

„igénybe vett” lakásszolgáltatást a hasonló nagyságú és minőségű bérlakások piaci bérleti díjának felhasználásával, szakszóval imputálásával értékeli. Ezt a módszert először 1990 után adaptálta a magyar statisztika is, kiindulva az ingatlanközvetítők által jegyzett bérleti díjakból, és azt szakértői becslésekkel arányosítva a lakások minőségének és elhelyezkedésének függvényében. Az önkormányzati tulajdonú lakások bérleti díját a fenntartási költségek és a tényleges értékcsökkenés határozta meg (Bóday–Hüttl [1995]).

Az 1990-es években a tagjelölt országokban jellemző volt, hogy a tulajdonosok laknak a saját lakástulajdonukban, a tényleges lakásbérlet aránya alacsony, és lakástípusonként nem reprezentatív. A lakásállományon belül a piaci lakbéren bérelt lakások rendkívül alacsony aránya alapvetően eltér a Nyugat-Európában jellemző magas aránytól. Ezért az Eurostat szakértői – az akkor EU tagjelölt országok kezdeményezésére és szakértőivel közösen – az évtized vége felé kidolgoztak egy alternatív módszert a saját tulajdonú lakásszolgáltatás becslésére. Ennek megfelelően azokban az országokban, ahol a bérlakások aránya 10 százaléknál alacsonyabb a teljes lakásállományon belül – ilyen Magyarország is –, és szignifikáns különbség mutatkozik a piaci lakbér és a támogatott állami/önkormányzati lakbér között, az imputált lakbér helyett az ún. költségalapú elszámolást kell alkalmazni. Mivel Magyarország esetében mindkét feltétel teljesült, 2000-től e módszer szerint számítjuk az ún. imputált lakbért (Pozsonyi [2007]). Eszerint a lakásszolgáltatás értéke a lakás fenntartás költsége, valamint a lakás mint állóeszköz értékének a lehetőségköltsége. Ez utóbbi egyenlő az értékcsökkenés és annak az elmaradt haszonnak az összegével, amennyit a tulajdonos realizálna, ha a lakás pénzértékét más módon fektetné be. A haszon számításához az EU lakásszolgáltatás számítási jogszabálya² egységesen 2,5 százalékos reálkamat alkalmazását írja elő.

Ezért a sajátlakás-szolgáltatás értéke nagymértékben függ attól, hogyan becsüljük a lakásállomány értékét. A lakásállományra vonatkozóan részletes adatbázis a népszámlálások lakásösszeírása alapján áll rendelkezésre, amely tartalmazza a lakások méretét, műszaki paramétereit, kormegoszlását és területi elhelyezkedését. A nemzeti számlákban a lakásállomány kezdőértékét a 2001. évi népszámlálás adatai jelentették. Lakástípusonként részletes naturális mutatók és a fajlagos lakásköltségindex-számítások felhasználásával készült részletes értékbecslés a magyarországi lakásállományra. Az induló állomány adatát korrigálva az új lakások, a lakásfelújítás, valamint a lakások kicselezése értékével vezethető tovább az állományérték. A lakások kor szerinti megoszlása és várható élettartama alapján, lineáris leírási kulcsot feltételezve becsülhető az értékcsökkenés.

² A Bizottság 1722/2005/EK-rendelete (2005. október 20.) a piaci áron számított bruttó nemzeti jövedelem összehangolásáról szóló 1287/2003/EK, Euratom tanácsi rendeletet célzó lakásszolgáltatások becslési elveinek meghatározásáról. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fbe83178-0336-4aa1-99b8-1071bd7b9e99/language-hu>

1.2. A negyedéves GDP-számítások bevezetése

A negyedéves GDP (gross domestic product – bruttó hazai termék) alkalmas arra, hogy gyors és átfogó képet adjon a gazdaságban történő rövid távú változásokról, a gazdasági növekedés ingadozásáról. Az elmúlt években egyre fokozódott az igény a rövid távú GDP iránt, bár a gyorsaság ára az eredmények megbízhatóságának és részletezettségének a csökkenése. Ezekkel a nehézségekkel a KSH is szembesült a fejlesztés során. A negyedéves számítások kiépítésének folyamata jól reprezentálja azt a lépésről lépésre haladást, amely egészében jellemző volt a nemzeti számlák módszertani fejlesztésére az 1990 és 2010 közötti két évtizedben.

A KSH még 1993-ban kezdte meg a módszertani előkészületeket, s a következő évben végezték az első kísérleti számításokat. Rendszeres adatközlésre azonban csak többéves felkészülés után vált alkalmassá a becslés. A negyedéves GDP-számítások kidolgozása során új adatgyűjtések kiépítésére nem volt lehetőség, a meglévő rövid távú konjunktúramutatókat lehetett felhasználni. Miközben az iparra, építőiparra, mezőgazdaságra, szállításra, kiskereskedelemre jól használható konjunktúraindikátorok állnak rendelkezésre, a szolgáltatási ágazatokban a rövid távú mutatók – a negyedéves GDP-számítás igényeit illetően – igen hiányosan fedik le a jelenségeket. E területen leginkább a munkaerő-felmérés adatai képezik a becslés alapját. Később a rövid távú mutatók rendszere kiegészült az államháztartási nyilvántartásokból származó évközi adatokkal. A meglévő adatok használata ugyan olcsóvá tette a rendszer kiépítését, de egyben korlátozta a mutatók statisztikai megalapozottságát. Ennek korrigálására a KSH együttműködést kezdeményezett gazdaságkutatókkal, gazdaságmodellezőkkel, és a közös munka eredményeként 1996. I. negyedévről jelent meg az első modellalapú negyedéves GDP volumenindex-becslés, mely később kiegészült a GDP főbb felhasználási tételeinek indexeivel. Kezdetben a tárgyidőszakot követő 120. napon jelentek meg az első előzetes számítások eredményei, ma a határidő a 45. napra rövidült. A negyedévenkénti volumenindexek publikálása 2000-től kiegészült a folyó áras számításokkal, és ugyancsak ettől az évtől valósult meg, hogy a negyedéves számítások végleges eredményeit összeillesztették az éves adatokkal. A negyedéves számítások szezonálisan kiigazított adatai 2002-től jelentek meg. A szezonális kiigazításra az Eurostat által ajánlott módszertant használták (KSH [2002]).

1.3. Az adat-felülvizsgálati politika kidolgozása

Az adatközlések határidejének rövidülése megnövelte annak esélyét, hogy ugyanazon időszakra vonatkozó nemzetiszámla-adatok az idő előrehaladtával módosuljanak. Ez tette szükségessé a rendszeres felülvizsgálatot. Az adatok változásának egyrészt az az oka, hogy idővel újabbak, teljesebb körűek, jobb minőségűek válnak hoz-

záférhetővé, másrészt az, hogy ellenőrzésük és validálásuk a nemzeti számlák rendszerében – még a korszerű számítástechnikai lehetőségek mellett is – jelentős időigényű. A negyedéves GDP-számítások bevezetése – amelyek az éves számításokhoz képest –, az egyszerűbb adatbázisok alapján készülő modellalapú becslések, különösen erőteljesen vetették fel az utólagos ellenőrzések, illetve az újabb, jobb minőségű adatok beérkezését követő adat-felülvizsgálatok szükségességét. Az adatok revíziója sem a felhasználók, sem a statisztikusok körében nem népszerű, hiszen bizonytalanságot teremt. A felhasználókat zavarja, hogy felül kell bírálniuk az eddig ismert adatokból levont következtetéseket, a statisztikusok számára pedig többletmunkát jelent az adatok ismételt átszámítása. Pontosabban fogalmazva: rossz, ha a felülvizsgálat hatására változik az adat, de jó, ha a statisztikusok képesek újabb információk, adatforrások birtokában többször átnézni és ellenőrizni azokat. Ideális esetben a felülvizsgált adat megegyezik az előzőleg közölttel, sok esetben azonban ez nem teljesül (Hüttl–Pozsonyi [2001]). A rendszeres felülvizsgálatot a felhasználók tájékoztatása végett előre meghirdetett ütemezés szerint kell végezni. Ezeket az elveket és publikációs időket tartalmazza a nemzeti számlák revíziós/felülvizsgálati politikája. A KSH az első felülvizsgálati politikát 2000-ben dolgozta ki, és a publikálási naptárát is ennek megfelelően jelentette meg. Az ekkor kidolgozott alapelvek ma is érvényesek, ugyanakkor a publikációs naptár az elmúlt több mint másfél évtized alatt többször is módosult, az EU-szabályok változását követve a határidők jelentősen rövidültek. A legutolsó módosításra 2010-ben került sor.

1.4. A területi GDP-számítások

Már az 1990-es évek első felében megkezdődött a területi, pontosabban a megyei és regionális GDP-számítások kidolgozása (Farkasháziné–Hüttl [1996]), és 1996-ban jelent meg az első területi GDP-adatokat tartalmazó publikáció. A számítások során – hasonlóan a negyedéves GDP esetéhez – nem volt lehetőség az adatforrások kibővítésére, új adatgyűjtések bevezetésére, a számítások a korábban is rendelkezésre álló adatforrások felhasználásával készültek. Bár az EU regionális számlákat ír elő, valójában a nemzeti számlarendszernek csak egy része állítható össze területi szinten. Elsősorban a termelési számlák adatai bonthatók fel/figyelhetők meg telephelyek szerint, míg a jövedelemszámlák a több-telephelyes szervezeteken belül – legyenek azok vállalatok vagy például az államháztartás helyi részlegei – eleve nem részletezhetők regionálisan. Ahogy a nemzetgazdaság egészére vonatkozóan, úgy területi szinten is a GDP elvben három oldalról határozható meg: a termelés, a végső felhasználás, illetve a termelésben keletkezett jövedelmek becslésével. A KSH számításai elsősorban a termelési oldalról állítják össze a megyei GDP-t, azaz a bruttó hozzáadott értéket osztják fel megyék, régiók között. Az egyetlen telephellyel ren-

delkező termelők hozzáadott értékét a telephely megyéjéhez rendelik. A több telephellyel működő termelők hozzáadott értékét a telephelyek munkavállalói jövedelme alapján bontják fel megyékre. A GDP felhasználási oldaláról – a legtöbb országhoz hasonlóan – Magyarországon sem készülnek területi bontásban adatok.

1.5. A nemzetgazdaság állóeszköz-állományának felmérése

A 1990-es évek végére az állóeszközök állományára vonatkozó adatok hiánya vált a nemzeti számlák egyik legégetőbb problémájává. Ez nemcsak a vagyonszámítás akadályozta, hanem azt is kizárta, hogy becsléseket lehessen készíteni a közgazdasági értelemben reális mértékű értékcsökkenésre, és ezen keresztül a nettójövedelem-mutatókra. A nemzeti vagyronról, azon belül is az állóeszköz-állományról korábban csak a gazdálkodó szervezetek (vállalatok, költségvetési intézmények) számviteli nyilvántartásaiból származó információk álltak rendelkezésre. Az utolsó teljes körű állóeszköz-felmérésre és -újraértékelésre 1968-ban került sor. Az ezt követő években az állóeszközök állományát vegyes árszinten tartották nyilván, az 1968-as áron értékelt állományt módosították a beruházások és kiselejtezések/értékesítések értékével a beszerzés, valamint kiselejtezés/értékesítéskor érvényes árszinten számítva. A különböző árszinten mért eszközök összesítése közgazdasági szempontból nem értelmezhető. Az átértékelésnek az volt a célja, hogy ezt az 1970–1980-as évek inflációja miatt erősen torz értéket a felmérés idején érvényes egységes árszintre hozza (*Fazekasné Kovács et al. [2003]*).

Világos volt, hogy az állóeszközök állományának valós értéke külön nagyméretű, költséges adatgyűjtés nélkül, kizárólag a meglévő adatforrásokra támaszkodva nem határozható meg. Ezért született 1998-ban az a döntés, hogy az EU-csatlakozást segítő nemzeti program keretében a KSH-nak el kell végeznie ezt a feladatot. Az első szakaszban a tárgyi eszközök értékelésére került sor, a termőföld, telkek, immateriális javak, természeti kincsek értékelése későbbi időszakra tolódott (*KSH [2004]*).

Az első szakasz kidolgozásakor abból indultak ki, hogy szervezni kell egy vállalati mintavételes adatgyűjtést. Erre 1999 tavaszán került sor, mintegy 700 ipari és építőipari vállalat adatait gyűjtötte be a KSH. A mintában kis-, közepes és nagyvállalatok egyaránt szerepeltek. Emellett felhasználtak már rendelkezésre álló adatokat is. Lényeges követelmény volt, hogy az egyszeri felértékelést követően az állományi adatok továbbvezetése – és így az piaci áras állományértékből becsült értékcsökkenés számítása – az OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development – Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) által javasolt PIM-mel (perpetual inventory method – folyamatos leltározási módszer) történjen.

A mintavételes vállalati adatgyűjtés mellett a következő egyéb adatforrásokat használták fel:

- a 2000. évi Általános Mezőgazdasági Összeírást a telepítvények értékeléséhez,
- a lakás- és üdülőállomány adatait a 2001-es népszámlálásból,
- a kincstári vagyontárgyakat a Kincstári Vagyoni Igazgatóság nyilvántartásaiból,
- az önkormányzati ingatlankatasztert,
- az infrastruktúra (utak, hidak, vasút, vezetékes rendszerek) szakértők bevonásával készülő tételes becslését.

1.6. A forrás-felhasználás táblák integrálása

Bár Magyarországon mind a nemzeti számláknak/népgazdasági mérlegeknek, mind az ÁKM (ágazati kapcsolatok mérlege) összeállításának sok évtizedes hagyománya van, a két makrostatisztikai rendszer sokáig egymástól többé-kevésbé elkülönülve készült.

Ez a hiányosság a felhasználók számára kevésbé volt szembetűnő, mivel az ÁKM elsősorban az egyensúlyi modellekhez szolgáltatott adatokat, az ágazatközi kapcsolatok ismeretére kevésbé volt szükség a szokásos gazdaságpolitikai elemzésekhez és előrejelzésekhez. Ráadásul az ÁKM-ek általában 3-4 évvel a tárgyidőszak után készültek el és jelentek meg, jóval azután, hogy lezárult a nemzeti számlák végleges változatának összeállítása.

Az EU statisztikai követelményeivel harmonizáló fejlesztési program 1998-ban indult el e területen a Nemzeti Fejlesztési Terv keretében. Ennek megvalósítása érdekében a KSH közvetlenül az ágazati szintű kapcsolatok becslése helyett áttért arra, hogy a folyó áras forrás-felhasználás táblák összeállítását éves rendszerességgel, termékáramlási módszerrel, a kiemelt termékek forrása és felhasználása közötti összhang megteremtésével alapozza meg. Ezt a módszert nevezik forrás-felhasználás tábláknak (SUT [supply and use tables]). Ez annyiban új megközelítés, hogy ehhez össze kell illeszteni termékcsoportos szinten, minél részletesebb osztályozásban a termelés, az import, a termékadók, a folyó termelő felhasználás, a hazai végső felhasználás, valamint az export adatait.

A fejlesztés következő állomását az jelentette, hogy a magyar statisztika adaptálta a forrás-felhasználás táblák holland szimultán összeállítási módszerét. Ennek eredményeképpen a 2000. évtől kezdődően a táblák folyó és változatlan áron egyidejűleg készülnek el, több megoldást kínálva arra, hogy feloldhatók legyenek a források és a felhasználások között mutatkozó inkonzisztenciák.

További, a számításokat lényegesen felgyorsító fejlesztést jelentett a norvég SNA-NT-keretrendszer adaptálása (*Forgon* [2008]). Ennek segítségével igen részletes szinten ütköztethetők a forrásokra és a felhasználásokra vonatkozó, különböző

adatforrásokból származó adatok. Induló helyzetben az egyezőségek szinte sohasem teljesülnek. A norvég informatikai szoftver legnagyobb előnye, hogy gyorsan feltárja az inkonzisztenciákat, és rendszerszemléletben képes azokat feloldani, valamint a megoldásról dokumentációt állít össze. Az egyeztetési folyamat eredményeként a rendszer kiegyensúlyozottá válik.

Azáltal, hogy gyorsabbá vált a forrás-felhasználás táblák összeállítása, 2008. évtől lehetőség nyílt arra, hogy integrálni lehessen ezeket a nemzeti számlákba. A nemzeti számlák szolgáltatják az induló sarokpontokat a forrás-felhasználás táblákhoz, amelyekben a kialakított részletes, termékcsoportos szintű egyezés következményeként rendszerint módosulnak az eredeti makroadatok. Mindez jelentősen javítja a nemzeti számlákban a termelésre és felhasználásra vonatkozó adatok minőségét és konzisztenciáját.

2. A módszertan fejlesztése és az alkalmazások egységesítése az EU-tagországokban

Magyarország 2004. évi uniós csatlakozását követően a magyar nemzeti számlák összeállítása integrálódott abba a munkamenetbe, amelyben a tagországok egyre jobban előrehaladnak a módszertan részleteiben is egységes alkalmazása felé. Többnyire olyan fejlesztések kerültek a napirendre, amelyek több régi uniós tagországban is feladatot adtak, részben még az ESA 1995 alkalmazásából elmaradt teendőkként, részben már a 2013-ban elfogadott új nemzeti számla jogszabály, az ESA 2010-re átállás nyomán. Ezek közül a következő alfejezetekben csak a legfontosabbakat mutatjuk be.

2.1. A tranzakciók teljes körű, kimerítő³ számbavétele és a nem megfigyelt gazdaság

Az Eurostat fokozott figyelmet fordít arra, hogy a makrogazdasági mutatók értékébe a nemzeti számlák által leírt gazdasági jelenségek adatait minél teljesebb körben beszámítsák. Különösen fontos ez azon makrogazdasági mutatók esetén, amelyek nagysága a döntések alapját képezi az EU költségvetésében, illetve monetáris

³ A kimerítő számbavétel (angol elnevezéssel exhaustiveness) azt a követelményt fogalmazza meg, hogy a nemzeti számlákba tartozó gazdasági tevékenységet végző összes egység valamennyi gazdasági tevékenységét teljes mértékben vegyük számba.

politikájában. A követelményt tovább szigorította az ún. GNI-jogszabály.⁴ A kimerítő számbavétel egyrészt jelenti azt, hogy fokozottan és rendszeresen ellenőrizni kell, hogy az adatgyűjtések minél teljesebb körben lefedjék a megfigyelt jelenségeket. Másrészt a nemzeti számlákba imputálni kell azokat a műveleteket, amelyek a szokásos módon, adatgyűjtésekkel nem figyelhetők meg. Ezt a kört nevezzük NOE-nak (non-observed economy – nem megfigyelt gazdaság).

A magyar nemzeti számlák kezdettől fogva nagymértékben támaszkodnak az adóbevallások adatállományára. A nagyobb méretű vállalatokra vonatkozóan ezen adatforrás mellett a vállalkozásstatisztika is teljes körű. A kisvállalkozások esetében a statisztikának jelenleg az adóbevallás adatállománya az egyetlen kellően megbízható adatforrása, legalábbis ami a vállalkozások számát és tevékenységi körét jelenti. Azonban a bevételek nagyságát és a termelés költségeit illetően kételyek merülnek fel az adóbevallások hihetőségét tekintve. Ezért a kisvállalkozások számának, a termelés ágazati jellegének ismeretében a nemzeti számlákhoz egy modellalapú becslés készül (*Murai–Kazimir* [2011]) a kibocsátás értékére, a folyó termelőfelhasználás és a munkavállalói jövedelmek nagyságára, melyet évente a friss adatok alapján újraszámolnak.

A NOE témájához tartozik az a közvéleményben elterjedt vélemény, hogy a borralaló és a hálapénz jelentős tétel a magyar GDP-ben. Az ESA előírásai alapján e tételek is részét képezik egy ország gazdaságának, azaz a nemzetiszámlaszámításokban figyelembe kell venni. A borralaló becslését a KSH már 2003-ban beépítette a nemzeti számlákba, három szolgáltatás (vendéglátás, taxi, fodrász) esetén, oly módon, hogy a borralaló többletszolgáltatás ellenértéke. Így az beleszámít a termelés értékébe, a munkajövedelembe és a háztartási fogyasztásba. Hasonlóképpen a hálapénz nagyságára is készül becslés a háztartási felvételek adataiból. Annak értéke megnöveli az egészségügyi szolgáltatások szintjét.

2.2. Az illegális gazdaság figyelembevétele

Szakmai körökben és a közvéleményben egyaránt élénk vitát váltott ki az illegális tevékenységek beemelése a nemzeti számlákba. Az ESA-jogszabály előírja,⁵ hogy a

⁴ A Bizottság 94/168/EK, Euratom határozata (1994. február 22.) a bruttó nemzeti termék piaci áron történő összeállításának összehangolásáról szóló, 1989. február 13-i 89/130/EGK, Euratom tanácsi irányelv végrehajtására hozott intézkedésekről. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:31994D0168&from=EN>

⁵ Az Európai Unió 2223/96/EK tanácsi rendelete alapján a nemzetiszámla-számításoknak ki kell terjedniük az illegális tevékenységekre is. A Tanács 2223/96/EK rendelete (1996. június 25.) a Közösségben a nemzeti és regionális számlák európai rendszeréről. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A31996R2223>

A Bizottság határozata (1998. november 30.) a Közösségben a nemzeti és regionális számlák európai rendszeréről szóló 2223/96/EK tanácsi rendelet A. mellékletében szereplő, az árak és mennyiségek mérésével kapcsolatos elvek magyarázatáról (az értesítés a C(1998) 3685. számú dokumentummal történt) (EGT vonatkozású szöveg) (98/715/EK). <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998D0715&from=EN>

nemzeti számlákba imputálni kell a kábítószer termelése és kereskedelme, a prostitúció és a csempészet mint termelőtevékenységek értékét. Még akkor is beszámítanak az ország gazdaságába, ha ezek a tevékenység és pénzmozgások az aktuális jogszabályok szerint törvénytelenek. A tevékenységek értéke – szemben a széles körben elterjedt véleményekkel – nem túl jelentős, az EU-tagállamaiban a három tevékenység együttes értéke átlagosan a GDP-nek csupán 0,5–1,2 százaléka.

A PHARE keretében, a nemzeti számlák kimerítő elszámolását célzó projekt részeként a KSH az ezredforduló után kezdte meg a kísérleti számításokat arra vonatkozóan, hogyan lehet a nemzeti számlákban kimutatni a két jelentős illegális tevékenység, a kábítószer-kereskedelem és a prostitúció gazdasági hatását. A kábítószer-kereskedelem becslése azon a feltevésen alapul, hogy változatlan a fajlagos fogyasztás. A referenciaévi fogyasztás becsléséhez drogfajtánként a fogyasztók számát, az évi fogyasztás mennyiségét és az átlagárakat kell használni. A főbb adatforrások az egészségügyi és igazságügyi jelentések, a rendőrségi vizsgálatok eredményei, az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal és a Vám- és Pénzügyőrség⁶ adatai. Szokásos körülmények között a referenciaév adatait továbbvezetik a kábítószer-fogyasztók számának, az árak alakulásának függvényében, sőt figyelembe veszik az új drogok elterjedését is.

A prostitúció értékének becslése hasonló elvek alapján történik. Először a fogyasztók számát, a fogyasztói alkalmak számát és az átlagárakat felhasználva megbecsüljük a keresletet, azaz a fogyasztás nagyságát. Itt is a kábítószer-kereskedelem és -fogyasztás becsléséhez használt hasonló adatforrások szolgálnak a számítások kiindulópontjaként, kiegészítve két speciális adatforrással: a prostituáltak érdekvédelmi szervezeteinek jelentéseivel és az ún. oknyomozó riportokban található információkkal. A folyó termelő-felhasználás becslésénél elsősorban rendőrségi jelentésekre támaszkodnak.

A jogszabály szerint el kellene számolni a szesz-, dohány-, és benzincsempészet értékét is. Ezek nagysága azonban Magyarországon a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szakértőinek ismerete szerint nemzetgazdasági szempontból elhanyagolható.

Az első becslések 2000-ben készültek, majd ezeket visszavezették 1995-ig. Az illegális tevékenységek becsült értéke Magyarországon összességében a GDP-nek mintegy 1 százaléka (Pozsonyi [2007]).

2.3. A fix bázisú indexekről áttérés a láncindexek használatára

A láncindex számítási módszer azt jelenti, hogy az éves nemzeti számlákban a volumenindexeket minden évben az előző évi súlyokkal kell számítani, illetve a

⁶ A hivatal 2010. december 31-ig működött, utódja a Nemzeti Adó- és Vámhivatal.

defláláshoz felhasznált árindexeknek az előző évi bázison kell készülniük. Korábban, egyezően az akkor időszerű nemzetközi (Egyesült Nemzetek Szervezete, OECD, Világbank, illetve Eurostat) előírásokkal, többnyire ötévente változott a számítások bázis éve. Magyarországon 1991, 1995, 1998, illetve 2000. év volt bázis év. Elemzési célokra a fix bázis év fő előnye, hogy az idősor egészében a részindexek átlaga megegyezik az aggregált főindexszel. Azonban a termelés és a felhasználás szerkezetének gyors változása miatt a több évvel ezelőtti súlyok elavulnak, és ez lényegesen torzíthatja a kimutatott növekedési ütemet.

Az Eurostat 2001-ben adta ki az ár- és volumenmérés kézikönyvét (*Eurostat* [2016b]), mely kifejti a 98/175 ár- és volumenmérésről rendelkező közösségi határozat alapelveit. Ezek között szerepel az, hogy az alaprészletezettségben számított változatlan áras adatokat az előző évi súlyokkal, valamint Laspeyres-formulával kell összegezni, hogy eljussunk a nemzeti számlák magasabb fokú aggregációs szintjére. Az árindexek esetében pedig Paasche-formulát kell alkalmazni.

A hosszabb távra vonatkozó volumenváltozást a láncindexek szorzatával lehet becsülni. A láncolós módszer előnye a friss súlyok használata, hátránya viszont, hogy a korábbi évekre nem teljesül az additivitás, azaz a részek összege nem adja ki az aggregátum értékét, illetve a részek volumenindexéből közvetlenül nem számítható az aggregátum volumenindexe. A nemzetközi gyakorlat szerint ezt a különbséget nem osztják vissza az egyes részaggregátumokra, hanem korrigálatlanul publikálják a visszszámított adatokat (*Anwar–Szőkéné Boros* [2008], (*Pozsonyi–Szabó* [2010])).

2.4. A nempiaci szolgáltatások volumenének mérése

Mértékadó piaci ár híján a rendszeresen piacra nem kerülő szolgáltatásokat költség szinten értékeli a rendszer. Bár így alulértékelték a nempiaci szolgáltatásokat, mivel értékükben nincs elszámolva a termelésben lekötött eszközök lehetőségköltsége, de az igazi nehézség a volumenváltozás, azaz a gazdasági növekedés mérésekor jelentkezik. Piaci termelés esetén a szokásos módon, a folyó áras értékadatokat deflálásával külön becsülhető az output és külön az inputok volumenváltozása, és a két index között kimutatott eltérés fejezi ki a termelékenység változását. Amennyiben a nempiaci szolgáltatások értékét a költségek/inputok összegével azonosítjuk, és a volumenváltozást ennek deflálásával becsüljük, akkor szükségképpen azt kapjuk, hogy az output volumenváltozása megegyezik az inputok változásával, vagyis változatlan a termelékenység. Hosszú távon ez nyilvánvalóan nem igaz, gondoljunk csak arra, hogyan nőtt a termelékenység az államigazgatásban vagy az egészségügyben az informatikai eszközök elterjedésének következtében.

Ezért az ESA a nempiaci termelés vonatkozásában a deflálás helyett a közvetlen volumenmérést részesíti előnyben. Ez azt jelenti, hogy a természetes mutatók

változásával kell kifejezni a termelés volumenváltozását. Alkalmas naturális mutatók elsősorban az egyéni fogyasztásra kerülő nempiaci szolgáltatásokhoz találhatók, itt az igénybevétel megfigyelhető. A tanulók száma, az egészségügyi és szociális ellátásban részesülők száma jó indikátora a szolgáltatás mennyiségének. Problémát jelent, hogyan számszerűsíthetők a szolgáltatás minőségi változatai: szervátültetés esetén az ellátott több szolgáltatást kap, mint egy rutinellátásban részesülő, az egyetemi hallgató magasabb színvonalú oktatásban részesül, mint az általános iskolai tanuló.

A magyar statisztika 2006–2007-ben vezette be az új metodikát az oktatás és az egészségügy ágazatban a kormányzat és a nonprofit intézmények által nyújtott nempiaci szolgáltatások volumenmérésére. Az oktatásban több mint 10 szolgáltatásfajtát különböztetnek meg, részben az oktatás szintje és jellege (például művészi oktatás) szerint, részben aszerint, hogy átlagos vagy speciális nevelési igényű tanulók oktatásáról van-e szó. Szolgáltatásfajtként meghatározzák az tanulói létszám változását, esetenként korrigálva azt az osztálylétszámok változásával. A szolgáltatásfajták egyedi indexeiből súlyozott átlagot képeznek, súlyként az adott oktatási szolgáltatásra fordított költségarányokat használva.

Az egészségügyi ellátásban külön kezelik a fekvőbeteg- és a járóbeteg-ellátást. Elsősorban az aktív fekvőbeteg-ellátásban van mód arra, hogy megkülönböztessék a szolgáltatások minőségi változatait. Minthogy az ellátást az OEP (Országos Egészségbiztosítási Pénztár)⁷ a HBCs (Homogén betegcsoport) szerint részletezett adatok szerint finanszírozza, így ismert több száz szolgáltatásfajta esetszáma és költsége, és ezek az adatok jó alapot biztosítanak ahhoz, hogy az összetett volumenindexbe az összetétel-változás hatását beszámítsák. Hasonló módon képezik a krónikus fekvőbeteg-ellátás volumenindexét, de itt az adatforrások az ápolási napoknak csak néhány minőségileg eltérő fajtáját különböztetik meg. A járóbeteg-ellátásban az ellátások pontértéke fejezi ki a szolgáltatások minőségét.

2.5. Áttérés az ESA 2010 alkalmazására

Az új európai nemzeti számla jogszabály⁸ 2013. június 26-án jelent meg, és 25 ponton módosította a korábban alkalmazott ESA 1995-t (*Eurostat* [1996]). A módszertani változások a rendszer különböző részeit érintik, ezért eltérő a fő mutatókra gyakorolt hatásuk is. A változások egy része befolyásolja a bruttó hazai termék értékét, és ezen keresztül természetesen a többi egyenlegező tételt is. Ilyen például az,

⁷ Az OEP elnevezése 2017. január 1-jén NEAK-ra (Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő) változott.

⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 549/2013/EU rendelete (2013. május 21.) az Európai Unió-beli nemzeti és regionális számlák európai rendszeréről (EGT-vonatkozású szöveg). <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32013R0549>

hogy beruházásnak minősül a kutatás-fejlesztés. Más módosítások csak a bruttó nemzeti jövedelem mutatóját érintik (például az áfabefizetés mint harmadik uniós saját forrás elszámolásának a változása). Van olyan módosítás, amely a kormányzati hiány (kormányzat nettó hitelfelvétel/hitelnyújtás) nagyságát változtatja, és vannak olyanok is, amelyek az eszközök csoportosítására és a vagyonomérleg szerkezetére (ezen keresztül a bruttó állóeszköz-felhalmozás eszközcsoportos bontására) vannak hatással.

Az ESA 2010 szabályoz olyan módszertani kérdéseket is, amelyeknek a magyar rendszerben nincs számszerű hatásuk, mivel ilyen esemény egyelőre nem fordult elő. Például eddig nem volt precedens arra, hogy a magyar gazdaságban leszereltek volna egy olyan nagyértékű eszközt, amely leszerelési költségét az új szabályok szerint a leszerelés évében beruházásként és egyidejűleg értékcsökkenési leírásként kell elszámolni. Léteznek az ESA 2010-ben olyan előírások is, amelyeket valójában már korábban is az új jogszabállyal összhangban számolt el a magyar statisztika. Ilyen például a FISIM (financial intermediation services indirectly measured – pénzügyi közvetítői szolgáltatások közvetetten mért szolgáltatási díja) vagy az SCV (speciális célú vállalat) elszámolása (*Pozsonyi–Szőkéné Boros [2014]*).

Az említett változásokat a KSH-nak visszamenőleg át kellett vezetnie a magyar számlák 1995. évtől kezdődő idősorán. A változások összhatása azonban végeredményben nem volt jelentős. Az új módszertanra átállás az EU-tagállamok 2010. évi GDP-jét 0,4 és 4,4 százalék közötti mértékben emelte meg, a magyar GDP folyó áras értéke 1,6 százalékkal lett magasabb (*Pozsonyi–Szőkéné Boros [2014]*). A magyar GDP növekedése elsősorban annak tulajdonítható, hogy az új szabályok szerint folyó termelőfelhasználás helyett beruházásként kell elszámolni a kutatás-fejlesztési tevékenység kibocsátását, valamint a honvédelmi célú fegyverek beszerzését.

3. A felhasználói igények változása

A nemzeti számlák – mint összetett és költséges rendszer – sorsát alapvetően befolyásolja a mérvadó felhasználói igények alakulása. A számlák története folyamán a felhasználói célok lényegesen változtak.

3.1. Felhasználói cél: gazdaságpolitikai elemzésekre, előrejelzésekre

Bár a nemzeti számlák történetében a kezdeteket jóval korábbra tesszük, az kétségtelen, hogy a kormányzati gazdaságpolitika adatigénye tette lehetővé, hogy a XX.

század közepétől a fejlett piacgazdaságokban kellő szellemi és anyagi erőforrás álljon rendelkezésre a módszertan fejlesztéséhez és az alkalmazások tapasztalatainak megvitatásához. Akkoriban széles körben a keynes-i fiskális politikát találták alkalmasnak arra, hogy stabilizálja a ciklikus ingadozásokat a piacgazdaságok működésében. A statisztikai hivatalok ettől kezdve, kifejezetten kormányzati ösztönzésre, kormányzati finanszírozással állították össze elsősorban az éves számlákat. Hasonlóképpen a tervgazdaságokban az éves és ötéves tervek kidolgozásához és a teljesítés ellenőrzéséhez volt szükség a gazdasági folyamatok átfogó adataira. Minthogy a tervek elsősorban a reálgazdaságra vonatkoztak, ezért a népgazdasági mérlegek is a termelésre és a felhasználásra vonatkozó összefüggések leírására összpontosítottak, csak részlegesen és hiányosan terjedtek ki a jövedelmi és pénzügyi kapcsolatok bemutatására.

Az 1990-et követő években, amikor a magyar statisztika is áttért a nemzeti számlák összeállítására, a makrogazdasági környezet változása miatt visszaszorult a fiskális politika szerepe. Ezzel együtt – bár a központi költségvetés összeállításához továbbra is nélkülözhetetlenek a makrostatisztikai adatok – a kormányzati gazdaságpolitika figyelme egyre inkább eltolódott/eltolódik a rövid távú mutatók felé. Ebben az időszakban a magyar gazdaságról készült éves mutatók elsősorban a nemzetközi szervezetek és befektetők tájékoztatására szolgáltak.

3.2. Felhasználói cél: közgazdasági kutatásokra

A XX. század hatvanas-hetvenes éveitől kezdve a nemzeti számlák szolgáltatják az adatokat a makrogazdasági modellek összeállításához, amelyekkel többnyire idősorokból, ökonometriaival technikákkal készítették előrejelzéseket, de népszerűek voltak a számszerűsített általános egyensúlyi modellek is (CGEM [computable general equilibrium model]). Az utóbbi években azt tapasztalhatjuk, hogy csökkent az érdeklődés az előrejelzésre használt makrogazdasági modellek iránt. A kiábrándulásban bizonyosan közrejátszott az, hogy a modellek nem tudták előre jelezni a 2008. évi pénzügyi válságot, de az is magyarázza a figyelem hanyatlását, hogy a globalizáció kérdésekké teszi, hosszabb távon egyáltalán előrejelezhető-e a makrogazdasági folyamatok egy adott ország szintjén. Megfigyelhető, hogy az alkalmazott kutatások között egyre inkább előtérbe kerülnek a gazdasági alanyok magatartását vizsgáló mikrogazdasági elemzések. Bár lényegesen emelhetné a mikrogazdasági modellek relevanciáját, ha azok a makrogazdasági statisztikákkal konzisztens adatrendszeren alapulhatnának. Azonban a mikro- és makrogazdasági adatok közötti összhang megteremtése, a kapcsolatok számszerűsítése igen összetett feladat, erre a statisztikai szolgálatok egyelőre nincsenek kellően felkészülve.

3.3. A közös költségvetés és más adminisztratív felhasználási célok az EU-ban

Az EU alapító országai hagyományosan fejlett statisztikával rendelkeztek. Kezdetől fogva élen jártak a nemzeti számlák módszertani fejlesztésében is. Így szinte kínálkozott a lehetőség, hogy bizonyos politikai döntések esetén a küszöbértékeket vagy a felosztási arányokat a nemzeti számlákból származtatott statisztikákhoz kössék.

- Az EU közös költségvetésének finanszírozásához a tagországoknak a GNI arányában kell hozzájárulniuk, ennek aránya egyre növekvő a közösségi forrásokon belül. A GNI-alapú befizetést nevezik az EU saját pénzügyi forrásának.
- A tagországi hozzájárulások másik fontos tétele az általános forgalmiadó-alapú befizetés. Az egységes adóalapot a nemzeti számlák forrás-felhasználás táblái alapján képezik.
- A közös fizetőeszköz értékállóságát védő maastrichti kritériumok közé tartozik a kormányzati szektor hiányának GDP-hez mért aránya, valamint a kormányzati szektor adósságállománya a GDP arányában.
- A strukturális alapból az a régió részesülhet támogatásban, ahol az egy főre jutó GDP az EU-átlag arányában nem haladja meg a küszöbértéket.

A jelentős pénzügyi következmények miatt a nemzeti számlák megfelelő rész-számláit az EU-intézmények rendszeresen ellenőrzik, elsősorban az adatok pontossága szempontjából. A tagországoknak évente kell részletes jelentést készíteni a GNI számításáról. Ötévente az összeállítás módszertanát is részletesen dokumentálni kell. Ez az ún. GNI Inventory (*KSH [2011]*) országonként eltérő, 300–800 oldal közötti munkaanyag, melynek szerkezetét az EU egységesen előre megadja. Ezen jelentéseket az Eurostat illetékes osztálya részletesen elemzi, további kérdéseket tesz fel, illetve egy-egy többéves ellenőrzési ciklus alatt akár 5–10 szakmai ellenőrző látogatást is szervez a tagországokba.

A költségvetési hozzájárulások alapjaként az EU-ban ismét előtérbe kerül a nemzeti jövedelem mint alapvető makrogazdasági indikátor. Bár a nemzeti jövedelem fogalma már a kezdetektől végigkíséri a nemzeti számlák egész eddigi történetét, fontos megjegyezni, hogy a nemzeti számlák bruttó nemzeti jövedelme nem azonos egyetlen korábbi, hasonló elnevezésű kategóriával sem. Egyrészt azért nem, mert mindegyik máshol húzta meg az értékalkotó tevékenységek határát. Emellett eltérően kezelték a külfölddel kapcsolatos jövedelemfolyamatokat. A népgazdasági mérlegekben a megtermelt jövedelmet nem korrigálták a külföldről származó jövedelmek egyenlegével, bár vélhe-

tő, hogy a szocialista gazdaságban ez a tétel elhanyagolható nagyságú volt. Mind *Fellner Frigyes* [1929], mind *Matolcsy Mátyás* és *Varga István* [1938] nemzetijövedelem-számításai figyelembe vették a külfölddel kapcsolatos jövedelmeket, bár nem tettek különbséget az elsődleges jövedelmek és a transzferek között. Ráadásul a banki átutalások összegét mutatták ki, azaz pénzforgalmi szemléletben korrigáltak a külföldre menő és az onnan származó tételekkel. A mai értelmezés szerint a nemzeti jövedelmet eredményeszemléletben kell becsülni. Ez azt jelenti, hogy a termelésből a külföldnek járó és a külföldről származó jövedelmet a jövedelem keletkezésének időpontjában kell kimutatni: Ez az összeg jelentős mértékben eltérhet a ténylegesen átutalt jövedelemtől, különösen a külföldi tulajdonú vállalatok esetén.

A kormányzati hiány és adósság nagyságáról évente kétszer kell benyújtani az ún. EDP-jelentést (excessive deficit procedure [notification] – túlzott hiány eljáráshoz kapcsolódó statisztikai jelentés).⁹ A kormányzati hiány és adósság számítását tételes, a gazdálkodó szervezetek egyedi adataival kell alátámasztani. Az egyedi szintű bizonylatolás inkább hasonlít egy mikrogazdasági számviteli elszámolásra, mint statisztikai becslésekre. Az elszámolás módszerét az érvényes ESA-szabályozás képezi, ezt egy külön kézikönyv értelmezi, részletezi (*Eurostat* [2016a]).

3.4. A szatellit számlák megalapozása

Bár nem mindig kap kellő hangsúlyt, de a nemzeti számlák fontos szerepet töltenek be azzal, hogy segítik az összetartozó, egymással összekapcsolható statisztikák közötti konzisztencia megteremtését. A szatellit számlák olyan rendszerek, amelyekben sikerült kialakítani a konzisztencia módszertanát a kinagyított rész és a központi mag között. Az ESA 2010 tizennyolc különböző szatellit számlát sorol fel, ugyan nem mindegyiket szoktuk szatellit számlának nevezni. Így például a nemzetközi fizetési mérleg vagy a kormányzati pénzügyi statisztika is tekinthető a nemzeti számlákat kiegészítő rendszernek.

A szatellit számlák két módon is javítják a statisztikák minőségét. Egyrészt kiterjesztik az értéket alkotó tevékenységek körét, például a háztartási munka vagy a környezeti szolgáltatások beszámításával. Másrészt segítenek több oldalról alátámasztani a standard makrogazdasági indikátorok becslését. Európai szinten talán az a legsürgetőbb feladat, hogy a tagországok statisztikai szolgálatai – közösen – kiépítsenek egy adatbázist a nemzetközi nagyvállalatok egyedi adataiból. Ennek ismeretében lehetne szilárdabb alapokra helyezni a nemzetgazdaságban megtermelt, valamint a rezidensek által megszerzett jövedelem becslését, vagyis az EU közösségi politikájában kiemelten nyomon követett GDP és GNI nagyságát.

⁹ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/edp/edp170424.pdf>

A nemzeti számlák további fejlesztését tekintve az egyik ígéretes út, hogy egyre több területre terjesztik ki a statisztikák közötti konzisztenciát erősítő szatellit rendszereket. Ennek lehetőségét elsősorban a statisztikai szolgálat rendelkezésre álló erőforrásai szabják meg. Másik irány, hogy magát a központi rendszert pontosítják vagy bővítik. A pontosítás elsősorban az EU-adminisztráció érdeke, a rendszerben az értékalkotó tevékenységek körének bővítése a gazdaságtudatosok számára lenne fontos. Azonban a két cél nehezen egyeztethető össze, hiszen a nemzeti számlákból éppen a számbavétel nehézségei miatt maradnak ki olyan jelenségek, amelyek egyébként beletartoznának a gazdasági érték standard fogalmába.

Irodalom

- ANWAR K. – SZÓKÉNÉ BOROS ZS. [2008]: A láncindexek alkalmazása a nemzeti számlákban. *Statisztikai Szemle*. 86. évf. 7–8. sz. 713–731. old.
- ANWAR, K. [2008]: Current Price approach of quarterly GDP estimations from production side in Hungary. *Hungarian Statistical Review*. Special number 12. pp 45–57.
- BÓDAY E. – HÜTTL A. [1995]: A lakásgazdálkodás elszámolása a magyar nemzeti számlákban. *Statisztikai Szemle*. 73. évf. 6. sz. 452–464. old.
- BOSS, F. [2017]: Uses of national accounts from the 17th century till present and three suggestions for the future. *Eurostat Review on National Accounts and Macroeconomic Indicators*. 1/2017. pp. 41–73.
- BRUCKNER J.-NÉ – KOVÁCS G. [2014]: Módszertani változások a pénzügyi vállalatok szektorában. *Statisztikai Szemle*. 92. évf. 11–12. sz. 1054–1066. old.
- CSEH T. [2014]: Új módszertani fejlesztések az állóeszköz-statisztikában Magyarországon. *Statisztikai Szemle*. 92. évf. 11–12. sz. 1037–1053. old.
- DIENES F. L. [2014]: A kutatás-fejlesztés új helye a nemzeti számlákban. *Statisztikai Szemle*. 92. évf. 11–12. sz. 1018–1036. old.
- EC–IMF–OECD–UN–WB (EUROPEAN COMMISSION – INTERNATIONAL MONETARY FUND – ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT – UNITED NATIONS-WORLD BANK) [1993]: *System of National Accounts 1993*. Brussels, Luxembourg, New York, Paris, Washington, D.C.
- EC–IMF–OECD–UN–WB [2009]: *System of National Accounts 2008*. New York.
- EUROSTAT [1996]: *European System of Accounts – ESA 1995*. Luxembourg.
- EUROSTAT [2013]: *European System of Accounts – ESA 2010*. Luxembourg.
- EUROSTAT [2014]: *Major differences between ESA 2010 and ESA 95*. Luxembourg.
- EUROSTAT [2016a]: *Manual on Government Deficit and Debt – Implementation of ESA 2010–2016 edition*. Eighth edition. Luxembourg.
- EUROSTAT [2016b]: *Handbook on prices and volume measures in national accounts*. Luxembourg.
- FARKASHÁZI L.-NÉ – HÜTTL A. [1996]: Regionális számlák Magyarországon. *Statisztikai Szemle*. 74. évf. 8–9. sz. 680–693. old.
- FAZEKASNÉ KOVÁCS K. – IMRE J. – NÁDUDVARI Z. – NAGY A. [2003]: Az állóeszköz-statisztika fejlesztésének eredményei. *Statisztikai Szemle*. 81. évf. 11. sz. 973–990. old.

- FAZEKASNÉ KOVÁCS K. [2003]: A vállalati szektor tárgyi eszközeinek főbb jellemzői. *Statisztikai Szemle*. 81. évf. 11. sz. 991–1000. old.
- FELLNER F. [1929]: Magyarország nemzeti vagyona. *Statisztikai Szemle*. 7. évf. 3. sz. 285–293. old.
- FORGON M. [2008]: Az ÁKM integrálása a nemzeti számlákba a norvég SNA-NT-rendszer bevezetésével. *Statisztikai Szemle*. 86. évf. 7–8. sz. 732–753. old.
- HAVINGA, I. [2004]: Scope of the SNA updating and conclusions of the first meeting of the advisory expert group. *SNA News and Notes*. No. 18. April. https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna/nn18_en.pdf
- HÜTTL A. [2003]: A reáleszköz-statisztika néhány módszertani problémája. *Statisztikai Szemle*. 81. évf. 11. sz. 955–972. old.
- HÜTTL A. – POZSONYI P. [2001]: Gondolatok a felülvizsgálati politikáról. *Statisztikai Szemle*. 79. évf. 8. sz. 653–668. old.
- IMF (INTERNATIONAL MONETARY FUND) [2014]: *Government Finance Statistics Manual 2014*. Washington, D.C.
- KSH (KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL) [2002]: *A negyedéves bruttó hazai termék (GDP) számítási módszere Magyarországon*. Statisztikai módszertani füzetek. 41. sz. Budapest.
- KSH [2004]: *Tárgyi eszközök állománya 1999–2002*. Budapest.
- KSH [2011]: *GNI Inventory of Hungary ver. 2.2*. Budapest. https://www.ksh.hu/docs/eng/xftp/modsz/gni_inventory_ver_2_2.pdf
- MATOLCSY, M. – VARGA, I. [1938]: *The National Income of Hungary, 1924/25–1936/37*. P.S. King & Son Ltd. London.
- MURAI B. [2011]: Az éves GDP-számítások keretrendszere. *Statisztikai Szemle*. 89. évf. 6. sz. 609–623. old.
- MURAI B. – RITZLNÉ KAZIMIR I. [2011]: A nem megfigyelt gazdaság mérésének lehetőségei. *Statisztikai Szemle*. 89. évf. 5. sz. 502–522. old.
- POZSONYI P. – SZÖKÉNÉ BOROS ZS. [2014]: A nemzeti számlák európai rendszerének változása – az ESA 2010 bevezetése. *Statisztikai Szemle*. 96. évf. 11–12. sz. 953–971. old.
- POZSONYI P. [2005]: A nemzeti számlák rendszerének újabb felülvizsgálata. *Gazdaság és Statisztika*. 17(56). évf. 2. sz. 3–17. old.
- POZSONYI P. [2007]: A magyar nemzeti számlák fejlesztése, 1996–2007. *Statisztikai Szemle*. 85. évf. 10–11. sz. 897–932. old.
- POZSONYI P. – SZABÓ P. [2010]: Új fejlesztések a nemzeti számlákban. *Statisztikai Szemle*. 88. évf. 3. sz. 236–251. old.
- RITZLNÉ KAZIMIR I. [2013]: Az egyéni vállalkozók hozzáadott értékének számítása. *Statisztikai Szemle*. 91. évf. 7. sz. 691–717. old.
- SZÖKÉNÉ BOROS ZS. [2017]: A GDP és a nemzeti számlák revíziójának hazai gyakorlata, okai és eredménye. *Statisztikai Szemle*. 95. évf. 6. sz. 557–575. old. <http://dx.doi.org/10.20311/stat2017.06.hu0557>

Summary

Divided into two chapters, the second part of the study covers the period from the second half of the 1990s to the present day. The first chapter focuses on some of the changes that had to be

introduced in the Hungarian national accounts before the country's accession to the EU. The progress was achieved step by step: the methodology was changed in almost every year, and the time series were revised backward accordingly. The second chapter discusses the process of implementing the ESA 2010 methodology in Hungary. It also presents those major tasks (such as the exhaustive estimation of those transactions [e.g. illegal activities] that cannot be observed by normal statistical means) which had to be carried out in all EU member states at that time. The revised estimates have been introduced in 2014; the new time series were carried backward until 1995. The authors also make some comments on the changes of users' needs and their effect on the future of the national accounts.